

Příloha:

Příloha MPP č.1.

Program proti šikanování

Program proti šikanování ve VÚ je sestaven na základě Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j.: 24 246/2008-6 a metodického pokynu č.j.MŠMT – 22294/2013-1.

Cílem Programu proti šikanování je vytvořit v našem zařízení bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Pedagogové se zaměřují na komunikaci a vztahy mezi žáky, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo, či ne.

Charakteristika šikany:

Šikana je způsob chování umožňující většinou v bezprostřední komunikaci fyzickým a psychickým týráním druhých získat nad nimi pocit převahy, moci či určité výhody. Jde o jednání agresivní, často nezákonné, ale trpěné a mnohdy podporované určitou skupinou. Lze je charakterizovat jako chování asociální. Podhoubí šikany je v osobnostních rysech týrajícího i jeho oběti a v lhostejnosti okolí, v sociální atmosféře, v některých ideologiích

Šikanování spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině jedinců, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě jako nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu.

Pojem kyberšikana (někdy se používají i cizí výrazy kyber-mobbing, e-mobbing apod.) představuje úmyslné urážky, vyhrožování, zesměšňování nebo obtěžování druhých prostřednictvím moderních komunikačních prostředků většinou v delším časovém období. Kyberšikana se odehrává na Internetu (např. prostřednictvím e-mailů, chatovacích aplikací jako je ICQ, v sociálních sítích, na videích umístěných na internetových portálech) nebo prostřednictvím mobilního telefonu (např. SMS zprávami nebo nepřijemnými telefonáty). Pachatel často jedná anonymně, takže oběť netuší, od koho útoky pochází. Je jednou z forem psychické šikany. Je to využití ICT, zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočnický. Povaha a provedení útoků pak určuje její závažnost.

Důležité znaky šikanování:

Záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepřijemnost útoku, samoučelnost agrese. Podstatnou vlastností šikany je skrytost. Ta je dána tím, že často odhalení zejména pokročilé šikany brání z rozličných důvodů a pohnutek všichni účastníci vyšetřování včetně oběti. Z tohoto důvodu je důležité umět rozpoznat přímé a

nepřímé signály šikany. Při vlastní diagnostice šikany je třeba zkoumat fenomén ze tří praktických pohledů – jako na nemocné chování, závislost a poruchu vztahů ve skupině.

Za šikanu se nepovažuje škádlení a agrese, která nemá znaky šikanování (opakování, záměrnost). Například, když se tzv. „poperou“ dva přibližně stejně silní jedinci, **nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil**, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit.

Prevence šikany:

Je potřeba usilovat o vytvoření bezpečného prostředí v zařízení a za tím účelem:

- podporovat solidaritu a toleranci
- podporovat vědomí sounáležitosti
- posilovat a vytvářet podmínky pro zapojení všech dětí do aktivit VÚ
- rozvíjet jednání v souladu s právními normami s důrazem na právní odpovědnost jedince
- aktivně zapojit do řešení problémů spolusprávu dětí.

Pedagogičtí pracovníci věnují zvýšenou pozornost zejména dvěma skupinám:

- potencionálním obětem šikany
- potencionálním agresorům

Obě tyto skupiny musí být pod neustálým pedagogickým vedením a v rámci reedukačních programů s nimi musí být cíleně pracováno. Zvýšená pozornost projevům tohoto jevu musí být věnována zejména na začátku školního roku, po příjezdech z prázdnin a dovolených, před koncem školního roku v souvislosti s odchodem některých chlapců ze školského zařízení. Dále v době společných akcí, kdy dochází k promíchání různých skupin a ke vzniku nových neformálních skupin. Také v době osobního volna.

Prevence šikany se ve škole provádí ve vyučovacích hodinách: výchova ke zdraví, dramatická výchova, český jazyk, občanská výchova a v třídnických hodinách. Na skupinách se prevence provádí v rámci večerního kruhu a besed s vychovateli.

Prevenčí se aktivně zabývá etopedka a vedoucí vychovatel a monitorují aktuální situaci ve školském zařízení, řeší aktuální problémy a aktivně pracují s problémovými jedinci.

Pedagogičtí pracovníci zapisují všechny přestupky proti vnitřnímu řádu školského zařízení do denního hodnocení dítěte a jsou povinni v případě zjištění závažného přestupku chlapce (fyzické napadení spolužáka, vulgarita, ...) zapsat toto vše do denního zápisu a do mimořádných událostí, následně je nutné udělit jedinci výchovné opatření.

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Jedinec často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.

- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole nebo dalších aktivitách.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu jedince, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet.
- Kritika, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na jedince, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které jedinec dostává od jiných vrstevníků, zejména pronášené panovačným tónem.
- Skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na jedince k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

V právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro „úmyslné jednání, které je namířeno proti jinému subjektu, a které útočí na jeho důstojnost". Z hlediska výkladu pojmu šikanování není důležité, zda k němu dochází slovními útoky, fyzickou formou, nebo hrozbou násilí. **Rozhodující je, kdy se tak děje úmyslně.** U trestných činů, jejichž podstatou byla šikana, lze proto předpokládat, že právě s ohledem na rozšiřující se případy podobných jednání bude skutek za trestný čin považován. Šikana bývá nejčastěji postihována podle ustanovení trestního zákona, a to jako:

- trestný čin omezování osobní svobody
- trestný čin vydírání
- trestný čin vzbuzení důvodné obavy
- trestný čin loupeže
- trestný čin ublížení na zdraví
- trestný čin poškozování cizí věci
- trestný čin znásilnění či pohlavního zneužívání

Postup vyšetřující osoby, má-li podezření na šikanu

- ❑ Konfrontovat svá pozorování s dalšími kolegy.
- ❑ Co nejdříve oznámit své podezření vedení zařízení, etopedce, konzultovat další postup.
- ❑ Mezi čtyřma očima vyslechnout více nezaujatých svědků, popřípadě konfrontovat svědky mezi sebou.
- ❑ Je zejména důležité získat odpovědi na následující otázky:
 - a. **Kdo** je obětí, popřípadě **kolik** obětí je
 - b. Kdo je agresorem, kolik agresorů je. Kdo z nich je iniciátor, kdo aktivní účastník šikanování a kdo je obětí i agresorem?
 - c. **Co, kdy, kde, a jak** dělali agresori obětem?
 - d. K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?
 - e. Jak dlouho šikana trvá?
- ❑ Spojit se s rodiči případné oběti, konzultovat výskyt nepřímých šikany. Poprosit je o pomoc.
- ❑ Vyslechnout oběť – citlivě, diskrétně, zaručit bezpečí a důvěrnost informací. **NIKDY** neřešit problém před celou třídou nebo skupinou!
- ❑ Zajistit ochranu oběti šikany.
- ❑ Teprve nyní vyslechnout agresory, případně konfrontovat agresory mezi sebou. **NIKDY** konfrontace obětí a agresorů!!
- ❑ Vytipovat nejslabší článek, dovést je k přiznání či vzájemném obviňování.
- ❑ Svolat poradou vedení, která na základě shromážděných informací posoudí, zde se jedná o šikanu a jaký je stupeň její závažnosti /stupně 1-3 počáteční šikana, 4-5 šikana v pokročilém stádiu/, navrhne další postup vůči obětem i agresorům i třídě jako celku
- ❑ Individuálně pozvat rodiče agresorů. Seznámit je se situací, sdělit jim navrhovaná opatření (zdůraznit možnost nápravy) a požádat je o spolupráci
- ❑ Individuálně pozvat rodiče obětí šikany. Seznámit je se situací, domluvit se na opatřeních (terapie, osobnostní výcvik...)
- ❑ Rozebrat situace ve třídě a ve skupině (vynechat citlivé detaily), vysvětlit nebezpečí a důsledky šikany, oznámit potrestání viníků. Skupinu i nadále pozorně sledovat.

Na celém vyšetřování spolupracují všichni pedagogičtí pracovníci, rozhovory jsou vedeny většinou ředitelem zařízení, vedoucím vychovatelem a etopedem. O celé záležitosti je následně udělán zápis a ke každému jedinci zapsána informace do jeho plánu individuálního rozvoje.

Pokud se potvrdí podezření o šikaně, nastávají tyto opatření:

1. Překonání šoku pedagogického pracovníka bezprostřední záchrana oběti. Oběť je okamžitě izolována od agresorů a převedena na jinou výchovnou skupinu
2. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování – operativně je svolána pedagogická rada pod vedením ředitele školského zařízení a je vypracován krizový scénář řešení.
3. Pedagogičtí pracovníci zabrání domluvě agresorů na křivé výpovědi!!!
4. Individuální rozhovory se svědky – provádí etopedka a vedoucí vychovatel – pod vedením ředitele školského zařízení
5. Pokračující pomoc a podpora oběti – zajišťuje psycholog, v případě potřeby ve spolupráci s pedopsychiatrem

6. Nahlášení Policii ČR – provádí ředitel VÚ

7. Vlastní vyšetřování – provádí pracovníci Policie ČR ve spolupráci s ředitelem školského zařízení, etopedem a dalšími ped. pracovníky zařízení.

Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu, ředitel VÚ oznámí tuto skutečnost Policii ČR. Ředitel VÚ oznámí orgánu sociálněprávní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka.

V případě negativních dopadů šikanování na oběť zajistíme péči pedagogicko-psychologické poradny nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Nadále pracujeme s agresorem (jeho náhled na jeho chování, motivy). V případě potřeby mu též zprostředkujeme péči pedagogicko-psychologické poradny nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Pro potrestání agresorů lze užít i následující běžná výchovná opatření:

1. snížení hodnocení
2. zákaz nadstandardních aktivit

O závažnějších případech šikanování bude informován soud a bude podána žádost o dočasné umístění agresora v zařízení se speciálním režimem.

Nejčastější chyby:

- pedagogové nepracují s faktem zásadní odlišnosti řešení u počátečních a u pokročilých šikan
- při vyšetřování se nebere zřetel na trauma, stud a mlčenlivost oběti
- berou se vážně falešní svědci, kterým poručil „šéf“ agresorů
- bezprostředně se konfrontuje výpověď týraného žáka s výpověďmi jeho mučitelů
- pedagog vyšetřuje šikanu přímo ve třídě nebo mezi ostatními na skupině
- ředitel si pozve najednou údajné oběti, údajné agresory a jejich rodiče, některé pedagogy a vyšetřuje to z jedné vody načisto
- po vyšetření šikany se naráz pozvou všichni - rodiče agresorů, oběti i s jejich ratolestmi

Odpovědnost školy chránit dítě před šikanou:

Škola má objektivní odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č.561/2004Sb. Školský zákon, ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování. Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.

Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku

nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat na státní zastupitelství

- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských potřeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§21odst.2). Skutečnost, že dítě někoho šikanovalo nebo bylo šikanováno, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala

- škola ohlašuje OSPOD takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo

- v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod

Z hlediska zákona č.40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, může šikánování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění. Proviněním se rozumí trestný čin spáchaný mladistvým - § 6 zákona č. 218/2003 Sb. Zákon o soudnictví mládeže.: vydírání §175 TZ, omezování osobní svobody §171 TZ, zbavení osobní svobody §170 TZ, útisku § 177 TZ, těžkého ublížení na zdraví §145 TZ, ublížení na zdraví 146 TZ, vraždy §140 TZ, loupeže §173 TZ, krádeže §205 TZ, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci § 352 TZ, poškození cizí věci § 228 TZ, znásilnění § 185 TZ, kuplířství §189 TZ, pohlavního zneužití §187 TZ, apod. + nebezpečné vyhrožování § 353 TZ, nebezpečné pronásledování § 354 TZ, mučení a jiného nelidského a krutého zacházení § 149 TZ.

Trestné činy ve vztahu ke kyberšikaně. Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů: nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ), účast na sebevraždě (§ 144 TZ), porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ), porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (183 TZ)

Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikánování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřeřazení trestného činu (§ 367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřování (§ 366 TZ) či schvalování trestného činu (§ 365 TZ), v krajním případě i podněcování (§ 364 TZ)

Každý pracovník je povinen se řídit Metodickým pokynem ministra školství mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikánování mezi žáky škol a školských zařízení: č.j.:24/246/2008-6 s účinností od 1.2.2009 a informacemi MŠMT ČR č.j.: 25 884/2003-24

Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané. Nedodržování tohoto programu a metodického pokynu MŠMT zaměstnancem VÚ, může mít za následek porušení trestního řádu ČR a vystavení se stíhání orgány činnými v oblasti trestního práva.

Zpracovala : Mgr. Kateřina Hrabovská